

ПУЛЬС НАУКОВОЇ ПЕРІОДИКИ

Про стан виходу журналів Національної академії наук України у 2009 році

20 жовтня 2009 року відбулося засідання Науково-видавничої ради Національної академії наук України, на якому було, зокрема, розглянуто питання про стан виходу журналів НАН України в поточному році.

У своїй доповіді голова Науково-видавничої ради НАН України академік НАН України Я. С. Яцків повідомив, що однією зі знакових подій останнього часу було засідання Ради з книговидавання при Міжнародній асоціації академії наук, яке відбулося 17 вересня 2009 р. на базі Національної академії наук Білорусі. Під час засідання обговорено нагальні питання наукової комунікації: проблеми, пов'язані з розповсюдженням друкованих книжкових і періодичних видань — питання книгообміну, постачання бібліотек, передплати на видання, зменшення податкового та митного тиску на наукову продукцію, а також питання активного входження видань академії наук — членів МААН у світовий електронний інформаційний простір.

Серед конкретних кроків, що здійснюються під егідою Ради з книговидавання, особливо було відзначено випуск першого інформаційного «Сводного каталога периодических изданий, выпускаемых академиями наук — членами МААН», а також видання на його основі першого передплатного «Зведеного каталогу периодичних ви-

дань». У цьому каталозі представлені періодичні видання Російської академії наук і Національної академії наук України та умови їх передплати в Україні, при цьому між РАН та НАН України досягнуто домовленості про пільгові ціни передплати за цим каталогом. Надалі заплановано доповнювати «Зведений каталог» журналами інших країн — членів МААН. Ці дії були позитивно оцінені Радою Міжнародної асоціації академії наук на засіданні в Кишиневі 23 вересня 2009 р., про що сказано у відповідній постанові (від 23.09.09 № 199).

Водночас неодноразово зазначалось, що наукові журнали повинні відповідати високим вимогам до рівня науково-технічного редагування, обов'язково вміщувати розгорнуті англomовні резюме, мати власні сайти з англomовним інтерфейсом (рубрикацією та системою внутрішнього пошуку), чітко дотримуватися графіків виходу.

На сьогодні серед 85 журналів Національної академії наук України, згідно зі свідоцтвами про державну реєстрацію, 12 разів на рік виходить 10 журналів, 6 разів на рік — 38, 4 рази на рік — 37.

Зі щомісячників із запізненням цього року виходить тільки «Металофізика і новітні технології» (Інститут металофізики ім. Г.В. Курдюмова) — побачили світ лише 6 номерів із комплекту 2009 р.

З 38 журналів, що виходять 6 разів на рік, графіку виходу дотримуються 35. У цьому році через брак коштів на поліграфічні послуги не вийшло жодного номера журналу «Екологія довкілля та безпека життєдіяльності» (засновники — Товариство «Знання» України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство охорони навколишнього природного середовища України та НАН України). Затримується вихід журналів «Народна творчість та етнографія» (Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського) — видано перші три номери з комплекту цього року, і «Народознавчі зошити» (Інститут народознавства) — видано спарений номер 1–2 за 2009 рік.

З 37 кварталників із затримкою виходять два: журнал «Проблеми кріобіології» (Інститут проблем кріобіології і кріомедицини) — видано тільки один номер, другий зараз у друці; журнал «Успіхи фізики металів» (Інститут металофізики ім. Г.В. Курдюмова) — не видано жодного номера з цього річного комплекту.

Таким чином, 94 % журналів НАН України виходять загалом із дотриманням графіка. І лише 5 журналів (6 % від загальної кількості назв) затримують вихід.

На загальну ситуацію з дотриманням академічними журналами графіків випуску позитивно вплинули зусилля НВР НАН України: починаючи від 2002 року, за ініціативою тодішнього голови НВР НАН України академіка НАН України В. В. Немошкаленка, Президія НАН України розглядала питання про стан виходу журналів кожні півроку. Цю практику припинено у 2008 році, коли ситуація значно покращилась.

Значну роль також відіграло запровадження Програми підтримки наукових журналів НАН України, яку виконує Видавничий дім «Академперіодика» НАН України. Згідно з планом випуску друкованої продукції за державним замовленням у

2009 році до Програми підтримки наукових журналів НАН України цього року включено 21 журнал. З установами НАН України, у яких функціонують редакції 21 журналу, укладені контракти, невід'ємною частиною яких є календарний план підготовки і випуску кожного номера.

До 2009 року в межах програми ВД «Академперіодика» НАН України лише тиражував журнали. Цього року ми спробували розширити нашу співпрацю, взявши на себе ще й художньо-технічне оформлення шаблону двох журналів («Мінералогічний журнал», «Філософська думка») та виготовлення оригіналу-макету п'яти журналів («Космічна наука і технологія», «Мінералогічний журнал», «Світогляд», «Українська мова», «Філософська думка»). Художньо-технічне оформлення та верстання журналів здійснювалося з дотриманням чинних норм і стандартів. У межах Програми здійснюється також ліквідування заборгованості журналу «Народознавчі зошити» — випущено 1-2 і 3-4 номери за 2008, а також спарений 1-2 номер 2009 року.

Планом було передбачено видання протягом року 130 номерів загальним тиражем 28710 примірників, на сьогодні видано 93 випуски журналів (72 %), сукупний тираж яких становить 21215 (74 %).

Існує ще одне питання, яке потребує ретельного опрацювання та подання на розгляд Президії НАН України. Окрім періодичних видань, до складу співзасновників яких НАН України входить як юридична особа та започаткованих на виконання відповідних постанов Президії НАН України, існують періодичні видання, започатковані нашими установами самотужки. Зазначимо, що лише входження НАН України до складу співзасновників надає виданню право вважатись академічним виданням, брати участь у нашій Програмі підтримки журналів і, найголовніше, бути виданим під грифом Академії, що часто порушується. Це та

інші порушення викликають численні зауваження на адресу Академії від Книжкової палати України через порушення Закону України «Про видавничу справу», інших чинних нормативних документів і державних стандартів.

Перелік журналів і збірників наукових праць НАН України, затверджений постановою Президії НАН України від 07.11.08 № 283 «Про затвердження Положення про періодичне видання НАН України», налічує 122 назви. На сьогодні за участі НАН України зареєстровано ще шість видань, необхідні зміни будуть внесені до затвердженого переліку на початку 2010 року.

Кількість періодичних видань установ НАН України, які самостійно здійснюють видання, становить близько шістдесяти. Серед них є цікаві видання, що мають високий рейтинг серед науковців, їх (журнали) видають або перекладають англійською мовою, вони входять до зарубіжних наукометричних баз даних, маючи відповідно певні індекси цитування. Наприклад, журнал «Математичні методи та фізико-механічні поля» (Інститут прикладних проблем механіки і математики ім. Я.С. Підстригача) — на сьогодні успішно завершено переговори щодо перевидання цього журналу англійською мовою у видавництві Springer; журнал «Фізика конденсованих систем» (Інститут фізики конденсованих систем) входить до наукометричної бази Томсонівського інституту ISI; журнал «Нелінійні коливання» (Інститут математики) англійською мовою перевидає американський Технологічний інститут. Таким журналам годилося б виходити під грифом НАН України.

До видань установ НАН України належать також журнали, які на початку 1990-х років були помилково зареєстровані без юридичної участі Академії, хоча саме Президія НАН України ухвалювала рішення про їх започаткування. Протягом останніх чотирьох років ми запропонували та-

ким виданням пройти належну перереєстрацію, і більшість із них погодилася на це (наприклад, «Наука і наукознавство», «Народознавчі зошити», «Математичні машини і системи», «Філософська думка»). Однак деякі відмовилися проходити перереєстрацію і залишилися журналами установ НАН України. Це, зокрема, «Порошкова металургія», «Джерело», «Соціологія: теорія, методи, маркетинг».

Водночас частина з цих видань виходить у міру наповнення, має дуже низьку якість дополіграфічної підготовки і типографського виконання, недостатній рівень наукового, технічного й художнього редагування, дублює тематику та матеріали інших видань. На нашу думку, це зумовлено тим, що науковці перейняті виконанням вимог ВАК України щодо кількості публікацій.

Існування академічних видань із різним статусом — власне видання, започатковані за участі НАН України та видання її установ (без участі НАН України) — не є позитивним фактом у сфері організації видавничої справи в Академії, свідчить про недостатнє її вноормування.

З метою подальшої координації видавничої діяльності Академії Науково-видавнича рада НАН України запропонувала здійснити такі кроки:

Відділенню фізики і астрономії, Відділенню біохімії, фізіології і молекулярної біології, Відділенню літератури, мови та мистецтвознавства протягом місяця розглянути питання щодо дотримання термінів випуску журналів «Металофізика і новітні технології», «Успіхи фізики металів» (ВФА), «Проблеми кріобіології» (ВБФМБ), «Народна творчість та етнографія», «Народознавчі зошити» (ВЛММ).

Відділенню наук про Землю впродовж місяця розглянути питання щодо доцільності входження НАН України до числа співзасновників журналу «Екологія довкілля та безпека життєдіяльності».

Групі науково-методичного забезпечення видавничої діяльності НАН України до 1 лютого 2010 року вивчити питання щодо започаткування, випуску та дублювання тематики періодичних видань, які видають без участі НАН України.

Видавничому дому «Академперіодика» НАН України до 1 березня 2010 року провести експерте оцінювання періодичних видань НАН України та видань академічних установ

з метою вивчення дотримання ними державних стандартів та інших нормативних документів, що діють у сфері видавничої справи.

Науково-видавничій раді НАН України підготувати на розгляд Президії НАН України питання щодо стану випуску періодичних видань у 2009 р. та подальшого впровадження видавничої діяльності Національної академії наук України.

Науково-видавнича рада НАН України